

Apoptóza a vysoké školy

Stojí za zamyslenie, prečo sa ľudia v sociálnej oblasti neustále pokúšajú experimentovať, keď riešenia mnohých problémov im poskytuje vlastná evolúcia. Prihliadnuc k faktu, že procesu vývoja ľudstva trvalo niekoľko miliónov rokov, kým sa dopracoval či už k elegantne jednoduchým, alebo až bizarne rafinovaným východiskám, diletantské snahy experimentátorov vo vyšších či nižších vedúcich funkciách vyvolávajú značne depresívne vízie o našej perspektíve. Ako námet pre zmiernenie frustrácie vyplývajúcej zo stavu vysokých škôl môže slúžiť fenomén tzv. apoptózy.

Do procesu diferenciácie počasembryonálneho vývoj a vstupuje každá bunka zárodku so svojim "volebným programom", ktorý je determinovaný jej poslaním v spoločenstve budúceho organizmu. Bunky nekompromisne dodržiajú svoje programové vyhlásenie, pričom ich sebecká snaha byť plnohodnotným členom spoločnosti, zabezpečuje organizmu ako celku jeho funkčnú existenciu. Bunkový program však neobsahuje len plán na jej funkčné obdobie. Jeho kritickým bodom je časovo-priestorové určenie jej fyzického skonu. Objav fenoménu programovanej smrti bunky, apoptózy, nebol až taký šokujúci, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Je to len ďalší dokaz o maximálnej funkčnosti biologických systémov zostavených biologickou evolúciou. Príroda sa bráni plytvaniu energie na úkor nefunkčných jedincov už na úrovni individuálnych buniek. Ich odchod zo scény je dopredu naprogramovaný v génoch, ktoré sú zapínané v definovanom čase a priestore.

Následky porušenia a programového vyhlásenia bunky sú zrejmé. Strata schopnosti odísť v pravý čas je jednou z možných príčin vzniku rakoviny. Dnes už nie sú zriedkavosťou príklady nádorov, vzniknutých ako následok poruchy vo funkcii apoptických génov.

Pravdaže apoptóza nie je jedinou možnosťou bunkovej smrti. Choré bunky sa lúčia s organizmom patologickým spôsobom, nekrotizujú. Apoptóza je smrť so čťou po splnení očakávaných funkcií, nekroza je odumretie postihnutého individua odsúdeného na smrť. Apoptóza je benefičným činom jednotlivca v prospech spoločenstva, nekroza je sprevádzaná krčovitou snahou nefunkčnej jednotky spojenou so zápalom príslušného tkaniva.

Dovolím si tvrdiť, že na niektorých vysokých školách sa o prejavuje nová forma patologického následku deregulácie apoptózy (aby som sa vyhol morbidnosti, pre účely tohto príspevku s definujem "spoločenskú" apoptózu ako "programovaný odchod zo zamestnania"). Touto novou formou je nádorové bujnenie nekrotických individuí. V dôsledku falošnej a alibistickej sociálnej politiky sa na vysokých školách vytvorila situácia, v ktorej logiku hľadajúci pragmatici úspešne strácajú súvislosti. V časoch systematicky sa znižujúceho rozpočtu pre školstvo vegetujú v obrovských a neekonomických kolosálnych budovách našich fakúlt agregáty jednotlivcov zvyšujúcich entropiu vysokého školstva a znižujúcich jeho efektivitu. Katedry a katedričky s tajuplnými názvami a hlavne náplňou práce odoberajú financie strešnej organizácii na svoj statický chod a tým prispievajú k sterilizácii potentnejších pracovísk. Neviditeľné nitky pseudopriateľských vzťahov pochádzajúce z časov socialistického feudalizmu splietajú vedúcich a ich podriadených do kľbka, sťahujúceho akékoľvek náznaky aktivity do beznádejnej šedivosti priemeru. Pracovná doba sa často mení na plačlivé kluby plné sebaľútosti z nízkych zárobkov a ich porovnávaním so mzdou administratívnych pracovníkov na sekretariátoch mimo akademickej pôdy. Chorý pocit vlastnej nenahraditeľnosti, predovšetkým však absencia zakódovaných mechanizmov osobnej apoptózy sú vysvetlením, prečo na spomenutých neakademických pracoviskách nie sú účastníci týchto diskusných klubov sami zamestnaní.

Popísaná situácia vedie k nekontrolovateľnému bujneniu nekrózy, ktorá sa prejavuje na viacerých úrovniach. Neschopní jedinci sa zmietajú v nekrotických kľčoch, šíriac okolo seba zlosť, strach, závisť a iné formy sociálneho zápalu. Entuziasti sú demotivovaní a odchádzajú, aby predišli vlastnému odumretiu. A nakoniec, fakulty ako celky sú pretkané nekrotickými škvrnami nefunkčných pracovísk.

Nie som naivný a nedúfam, že doba zmení sebeckú povahu človeka a ľudia začnú pociťovať potrebu odísť v prípade uvedomenia si vlastnej neschopnosti. Génmi sociálnej apoptózy sú: pracovná zmluva a pravidelné kritické hodnotenie pracovníka, či v pracovného kolektívu. Exekútormi programu sú vedúci katedier (apoptóza jednotlivcov) a dekan (apoptóza pracovísk). Pracovné zmluvy by mali byť uzatvárané na dobu určitú. Po jej s uplynutí konkurz rozhodne. či bol pracovník produktívny a má aj s podobnú perspektívu, alebo je čas naprogramovať jeho odchod zo zamestnania. Počet účastníkov viacerých konkurzov na to isté pracovisko je zároveň jedným zo signálov o atraktivite katedry a teda aj opodstatnenosti jej existencie. Konkurzné konanie pri pohári vína, ktorého jediným účastníkom je ten istý dlhoročný pracovník sú znakom patologického javu. Bohužiaľ, taký bol charakter priebehu hŕfných ponovembrových konkurzov na mnohých pracoviskách, ktoré nepriniesli nutnú zmenu v skladbe populácie fakúlt.

Hodnotenia jednotlivých pracovníkov fakulty by sa mali zásadne uskutočňovať na úrovni katedier. Dekan nemá šancu objektívne zhodnotiť kvalitu práce ľudí, ktorým len sporadicky odpovedá na pozdrav. Okrem toho, súčasné formy celofakultných hodnotení sú výsmechom jednoduchosti a objektivity. Na druhej strane by vedúci katedier mali mať viac právomocí, ale hlavne odvahy vyvodzovať z dlhodobu podpriemerných hodnotení svojich pracovníkov tie najtvrdšie dôsledky. Alibistická solidarita pochádzajúca z rokov minulých však bráni dôslednej exekutive. Aspoň dočasne by pomohol výber kandidátov na post vedúcich katedier z ľudí pracujúcich mimo fakulty. V prípadoch, kde sa tak stalo, je cítiť značné ozdravenie atmosféry. Len v ovzduší konkurencie a priamych ľudských vzťahov je možné motivoval študentov k maximálnym výkonom a prebudiť ich zo súčasnej apatie a odovzdanosti. Aktuálny stav vedie k ich tendencii vyberať si tie najmenej náročné priechodné cesty štúdiom. Negatívna selekcia priemerných a preferencia schopných vysokoškolských učiteľov môže viesť k podobným počinom vo vzťahu k študentom.

Nekrotickí jedinci nemajú v sebe dosť sily odísť so vztýčenou hlavou. Vedúci pracovníci by teda mali premôcť strach vzoprieť sa prežitým socialistickým stereotypom a zabezpečiť ich odchod podľa čo najobjektívnejších kritérií. Hneď. Nemožno čakať na nasledujúce vyhlásenia usmievavých pracovníkov ministerstva financií a bedákať nad poskytnutou almužnou. Štúdiom a dôsledné uplatňovanie princípov apoptózy na úrovni pracovných skupín môže byť jedným z východísk zo súčasnej klimatickej situácie nášho vysokého školstva.

Univerzitní noviny Masarykovy University, február 1994

Lubomír Tomáška
(vysokoškolský učiteľ)